

VÁNDOROKBÓL MESTEREK

Bogos Ernő építész

Dénes Eszter

A Kós Károly Egyesülés az idén éppen negyedszázada alapította meg ma is aktív, posztgraduális képzést adó Vándoriskoláját, amelyben eddig közel nyolcvan hallgató szerzett diplomát. Most induló sorozatunkban olyan, egykori vándoriskolás hallgatókat keresünk fel, akik a vándoréveket követően szülővárosukba visszatérve önálló irodát alapítottak, és maguk is, immár mesterekként, rendszeresen fogadnak vándorokat. Ezúttal az erdélyi Országépítő Kós Károly Egyesülés alapító tagjával, Bogos Ernő akadémikussal beszélgetett Dénes Eszter.

From Itinerant Apprentices to Masters Architect Ernő Bogos

The Itinerant School was founded 25 years ago by the Kós Károly Association. The school is still active, offering postgraduate courses. Throughout its history, more than seventy itinerant apprentices graduated from the institution. Academician Ernő Bogos is a founding member of the Transylvanian branch of the Országépítő Kós Károly Association. Returning as a fully fledged master to his home town, Csíkszereda, he now regularly teaches itinerant apprentices in his own independent architectural office. His most recent works include the memorial site of Saint Ladislaus built with community effort in Szépvíz and the mortuary chapel shared with the neighboring village. With great architectural skill, he is working on revitalizing the natural fabric of society which was damaged in the decades of Communist oppression. Local governments commissioned the Országépítő Kós Károly Association with launching the village image protection program, which they actively seek to bring to fruition. Although Romania does not recognize the position of Master Architect, the architects of the Association are present in the quality of unofficial consultants. One of the great achievements was the establishment of architectural counseling bodies working to ensure the focus on professional considerations at EU tenders. The objective of the Országépítő Kós Károly Association is to establish a loyal version of the Itinerant School in Transylvania, involving many young Hungarian and Romanian architects.

► **Frissen végzett székelyföldi építészként miért jelentkezett vándornak? Milyen volt akkor a Vándoriskola megítélése?**

A bukaresti „Ion Mincu” Építészeti Egyetemen 1990-ben diplomáztam. Ebben az időben, a Ceausescu-rezsim bukásával a fejtegetésre állt a világ. Az új helyzettel párhuzamosan több lehetőség nyílt számunkra is. Így frissen, és nem anyanyelvű képzésben végzett határon túli hallgatóként sikerrel pályáztam a magyar kormány által meghirdetett ösztöndíjra, hogy egy anyaországi egyetemen gyakorolhassam a magyar szakmai nyelvet. A Budapesti Műszaki Egyetemen hallottam először a Vándoriskoláról. Ekkor kerültem kapcsolatba egy néhány hetes közös munka során az Axis építészirodával. Sokat beszélgettem az itt dolgozó vándorokkal, így jobban megismerhettem ezt a képzési formát. Hazatérésemet követően az első adandó alkalommal jelentkeztem vándornak. 1995 és 1998 között töltöttem vándoréveimet. A Vándoriskola megítélése pozitív volt, sokak érdeklődését felkeltette közvetlen környezetemben. Tapasztalatom szerint akkoriban Magyarországról elsősorban azok jelentkeztek, akik valamilyen közvetlen vagy közvetett kapcsolatban álltak vándorokkal, vagy az Egyesüléshez tartozó irodában dolgoztak. Az iskola híre elsősorban szájhagyomány útján terjedt, de a kiállítások hatására is jelentkeztek érdeklődők.

► **Kik voltak a mesterei, és mi volt a diplomamunkája?**

Mestereim sorrendben Salamin Ferenc, Dévényi Sándor, Jankovics Tibor, Makovecz Imre és Farkas Gábor voltak. Abban az időben még öt félévet kellett teljesítenünk. Még Salamin Ferenc irodájában kezdtem el egy solymári családi ház tervezését. Ez a munka végigkísért szinte valamennyi állomáshelyemen. Az engedélyezési és a kiviteli tervek elkészítését követően ugyanis a megrendelő kisebbre vette a programot, így módosított tervek készültek, majd mire vándoréveim végére értem, fel is épült a ház.

► **Mi az, amire a legszívesebben emlékszik vissza a vándorévekből?**

Sok kedves emlékem van erről az időszakról. Szívesen emlékszem az irodákban uralkodó

hangulatra, a közös műhelymunkára, amely igazi közösséggé kovácsolta a csapatot. Meghatározó volt számomra megtapasztalni, hogy mestereim milyen különböző módon viszonyultak a művezetéshez. Maig emlékszem a helyszínen vezető úton folytatott beszélgetéseinkre. Korántsem ilyen kellemes, utólag visszagondolva mégis felemelő élmény volt, amikor a mélyvízbe bedobva, a mestertől távol kellett levegényelnem Makovecz Imre Hármashalom oltárának építését. Egyeztettem a megbízóval, a kivitelezővel, intéztem az anyagbeszerzést. Megtapasztalhattam az építés drámáját, amelyet Makovecz említ, és amely valahol az egész Vándoriskola lényegét adja.

► **A Vándoriskola elvégzése után rögtön visszatért szülővárosába, Csíkszeredába. Jelenleg mekkora irodát tart fenn, és milyen megbízásai vannak?**

Amikor hazajöttem, sokat segítettek a vándorévek alatt tapasztaltak az iroda elindításában. Egyszemélyes irodaként kezdtem, most van egy alkalmazottam, és közel kilenc éve mindig dolgozik nálam egy-két vándor. A nyári gyakorlat alatt építészmenők-hallgatók is rendszeresen besegítenek a munka jellegétől függően. Hazatérésemkor a régióban még elég kevés volt az építész, már mindenkinek megvolt a maga útja, ezért kényszerültem arra, hogy önálló irodát alapítsak. Nem bántam meg, a kezdeti nehézségek ellenére is beindult, működött. A Vándoriskola példáját is szem előtt tartva úgy gondoltam, hogy a felnövekvő generációval is kell foglalkozni. Hosszú távú befektetésként diákokat készítettem fel az egyetemre, remélve, hogy a diplomát követően fogunk tudni együtt dolgozni.

Jelenlegi munkatársam is így került alkalmazásba cégemben. Ami a megrendelőket illeti, érdemes több lábon állni, mert a 2008-es gazdasági válság után bizonyosodott, hogy akik csak nagyberuházásokra specializálódtak, komoly nehézségekkel kerültek szembe. Az önkormányzatok, a magánszektor és az egyházak részéről is vannak megbízásaink, így folyamatosan van munkánk.

► **Az utóbbi évekből milyen munkáit emelné ki?**

Egyik kedvenc munkám, ami vissza is kapcsol a Vándoriskolához, a Szent László-emlékhely (Országépítő – 2013/2. – a szerk.) Szépvízen. A helyi önkormányzat megbízásából már a koncepció kialakításától részt vehettem ebben a munkában, amelynek során egy 16. századi kápolna romjait kuttattuk fel. Az öregek még emlékeztek a maradványokra, de időközben benőtte őket az erdő. Együtt megkerestük, a régészek beazonosították, majd a helyi gyerekek segítettek kihámozni a romokat a moha alól. Kevés információ állt rendelkezésre a kápolna visszaépítéséhez. Végül a romok konzerválása mellett egy jel, egy harangláb felállítása mellett döntöttünk, amelyhez a Szent László-napi búcsúkor kivonulhatnak a környező településekről, hogy szentmisén vegyenek részt. A falubéli emberek társadalmi munkában takarították ki az emlékhelynek otthont adó tisztást. Az avatóünnepségre ki szekéren, ki gyalog zarándokolt ide. Ez a történet nem a pénzről szólt, hanem az együtt dolgozás örömeiről és a közös ünneplésről, amely a közösséget erősíti. Építészként nehezen tudok ennél szebb történetet elképzelni, ezért is emelném ki mindenekelőtt. Egy másik érdekes feladat volt a Székelyföld és Szászföld határán lévő kis eldugott településen, Székelyszomboron Nyíró József szülőházának felújítása. A Dévai Szent Ferenc Alapítvány jóvoltából a szomszédos épület is megújult. A falukép szempontjából is fontos, példaértékű lehet a két épület megmentése. Megemlíteném még azt a ravatalozókápolnát (OÉ 2013/2. – a szerk.), amely két faluközösség, Szépvíz és Csíkszentmiklós közös temetőjéhez épült. Izgalmas feladat volt a két közösség kapcsolatát, amely általában sehol a világon nem súrlódásmentes, a kellő mederbe terelni, hogy valódi közösségként éljék meg az építést, majd a kápolna használatát. A kommunizmus évtizedeiben éppen ezeket a természetes szálakat próbálták szétszakítani a közösségen belül. Ezeket kellett egy-egy építészeti gesztussal újra összekötni, visszacsatolást adva elődeink örökségéhez. Nem kontrasztként beillesztve az épületet a meglévő természetes környezetbe, hanem gyökerekkel megkapaszkodni ezen a táptalajon.

▼ Szent László-emlékhely, Szépvíz

► **Hány vándort fogadott eddig, és mi a véleménye a mai vándorgenerációról?**

Az elmúlt közel kilenc évben tizenkét vándort fogadtam. Háromnegyedük még egy félévet hosszabbított irodámban. A mai fiatalok nem sokban különböznek a mi generációnk vándoraitól: nyitottak, és jól lehet velük együtt dolgozni. Vándoréveim alatt még gyakrabban voltak negyedéves konfe-

renciái az Egyesülésnek, amelyeken mindig tartottunk vándorestet. Itt láthattuk, ki, min dolgozik éppen, milyen nehézségekkel küzd adott esetben. Az esti borozgatás alkalmával sokan panaszkodtak is, hogy miért nem hozzák-viszik, babusgatják őket a mesterek úgy, ahogyan azt a felvételin ígérték. Sokszor gondolok erre, amikor vándorokat fogadok. Úgy érzem, mindig kettőn

áll a vásár. Ha a mester szeretettel, kellő nyitottsággal közelít a vándorához, annak mindig meglesz az eredménye. Persze vannak kivételek. Emberek vagyunk, olykor engem is érnek pofonok. Összességében elmondható, hogy nagyon jó a kapcsolat, nagyon sok mindenben, például kiállítási anyagok szerkesztésében is pótolhatatlan segítséget nyújtottak az Országépítő Kós Károly Egyesülésnek.

► **Vállal főépítési tevékenységet?**

Közel tíz éve próbáljuk helyi politikusok és képviselők támogatásával hivatalos mederbe terelni ezt a Romániában még nem létező státust, egyelőre sikertelenül. Ettől függetlenül nem hivatalos tanácsadó építészként jelen vagyunk az egyes településeken. Ha egy polgármester igényli, a helyszínen segítem a munkáját.

► **Mi jellemzi a helyi építészeti életet, és az elhangzottakon túl hogyan vesz részt annak alakításában?**

Említettem, hogy viszonylag kevés az építész a régióban, bár most kezdenek a fiatalok is visszatérni. Éppen ezért nincs széthúzás, klikkesedés a helyi építésztszadalmában, jól tudunk együtt dolgozni és közösen gondolkodni. Az Országépítő Kós Károly Egyesülést bízták meg annak idején az önkormányzatok a faluképvédelmi program (OÉ 2013/4. – *a szerk.*) elindításával, de fontosnak tartottuk, hogy az egyesülésünkön kívüli építészeket is bevonjuk a műhelymunkába, amelynek azóta több, kézzelfogható eredménye is van.

► **Mit gondol a székelyföldi régió helyzetéről, fejlődéséről, lehetőségeiről?**

Jó látni azt az igyekezetet, amellyel egyes polgármesterek egy élhető település kialakításán munkálkodnak. Ebben a folyamatban partnerként próbálunk segíteni. A régió gazdasága még nincs azon a szinten, hogy a fiataloknak megfelelő számú munkahelyet biztosítson, ezért nagy az elvándorlás. Ez utóbbinak egyaránt megvannak az objektív és a szubjektív okai. Sok külföldre eltávozott helybéli rendszeresen hazalátogat nyaranta. Meglátásuk szerint érezhető a pozitív változás. De nem csak elvándorlás

van, vannak visszatelepülők, és Magyarországról áttelepülők is. Ez azt mutatja, hogy van vonzereje a régiónak. Kedvező változás az is, hogy az egyetemek kihelyezett fakultásokat hoztak létre több városban, segítve a fiatalok helyben tartását.

› **Magyarországon jelenleg igen kevés az építészeti pályázat. Jellemzően uniós forrásból megvalósuló, zömmel közbeszerzéses pályázatok vannak. Erdélyben is hasonló a helyzet?**

Sajnos igen. Az uniós pályázatok esetében az elbírálás során általában nem a szakmai szempontok a döntőek, ez pedig a megvalósult munkákon is jól látszik. Sokszor egy település csak azért pályázik valamire, mert éppen arra van kiírás, noha nem biztos, hogy az adott épületre van a legnagyobb szüksége a közösségnek. Előfordul az is, hogy a merev bürokratikus rendszer miatt olcsóbban lehet önállóan, önerőből építeni. Korábban az ún. leader pályázatok voltak a jellemzőek, amelyeknél elértük, hogy alkalmazzanak egy építész tanácsadó testületet. Ennek tagjai konzultálnak a pályázókkal, és segítenek a pályázati anyagok összeállításában. A nagyobb uniós pályázatoknál is fontos lenne egy szakmai zsűri bevonása, hogy ne csak közigazdászok bírálják el azokat.

› **Miért tartja fontosnak, hogy Egyesület tag legyen?**

Az idén éppen tíz éve lesz annak, hogy Makovecz Imre ellátogatott Illyefalvára, és megalakult az Országépítő Kós Károly Egyesülés, amelyet egy évvel később hivatalosan is bejegyeztek. Fontosak azok a keretek, amelyek közt a hasonló érdeklődésű emberek közösen gondolkodhatnak. Célunk a helyi fiatalság bevonása, amihez egy, a Vándoriskola mintájára felépített intézményt szeretnénk létrehozni. Tapasztalatom azt mutatja, hogy a fiatal román építészek körében is szép számmal lennének érdeklődők erre a posztgraduális képzésre. Itt kapcsolódnának a Makovecz által az illyefalvi találkozón megfogalmazottakhoz, miszerint az erdélyi Országépítő Kós Károly Egyesülés feladatai közé tartozik az is, hogy segítsen megszólítani a román építészeket is.

› **Néhány héttel ezelőtt tartotta székfoglaló előadását a Magyar Művészeti Akadémia Építőművészeti Tagozatán Székelyföldi házak: kötések és kötődések címmel, melyből építészeti hitvallását is megismerhettük.**

Nagyapám ácsmester volt. Gyerekként álmélkodással figyeltem, ahogy engedelmeskedik az anyag a kezei között, és a gerendakötések megfogható építményekké állnak össze. Szükszavúan csak azzal biztatott, hogy figyeljek, és ne lábatlanokdjak. Utólag feltűnt, hogy mindig rend

volt körülötte: az udvaron, az istállóban, a kaszálón, és főleg a lelkében. Számomra az építészet ezt a nagyapámféle rendteremtést jelenti, hiszen benne lakozik az őseim élettapasztalata. Ezt a fajta hozzáállást nem tanították az egyetemen, de valahol a vérünkben benne volt. Ezt a hozzáállást véltem felfedezni a Vándoriskolában, a Kós Károly Egyesülés építészirodáiban is. Éppen ezért nekem ez nagyon sokat segített abban, hogy visszatálhassam a gyerekkori énemhez és a nagyapámhoz.

▲ Ravatalozó kápolna, Szépvíz – Csíkszentmiklós